

Nr 965

Av herr **Antonsson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med förslag till ändringar i regeringsformen, m. m.*

Mycket stor vikt måste enligt vår mening fästas vid att riksdagen redan nu får möjlighet att fatta beslut om övergång till enkammarriksdag med en effektiv, direkt parlamentarism och ett rättvist, proportionellt valsystem. Riksdagens sammansättning skall direkt återspegla den aktuella folkopinionen. Detta kan uppnås effektivt endast om hela riksdagen utses genom direkta val vid ett och samma valtillfälle. Den riksdagsreform som föreslås i den föreliggande propositionen nr 27 angående partiell författningsrevision hälsar vi sålunda med tillfredsställelse.

Lika stor betydelse har det emellertid enligt vår mening att den kommunala demokratin beredes goda utvecklingsmöjligheter. För oss framstår den kommunala självstyrelsen som en omistlig del av vår folkstyrelse. De kommunala uppgifterna har ständigt ökat i omfattning och betydelse och upptar numera en väsentligt större del av samhällsverksamheten än de statliga. För oss är det en angelägen målsättning att stärka den kommunala självstyrelsen. Centerpartiets krav på en väsentligt vidgad självstyrelse på länsplanet har särskilt under de senaste åren vunnit ökad anslutning. Mot bakgrunden av dessa synpunkter är det enligt vår mening anledning att djupt beklaga att i den partiella och därmed provisoriska författningsreformen intagits den s. k. gemensamma valdagen i anledning av att regeringen uppställt som villkor för en författningsreform någon form av kommunalt valsamband. Den gemensamma valdagen medför otvivelaktigt försämrade betingelser för den kommunala demokratin.

Enligt författningsutredningens år 1963 framlagda förslag skulle det i den nya regeringsformens första kapitel bl. a. heta: »Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på lika och allmän rösträtt. Den förverkligas genom parlamentariskt statsskick och kommunal självstyrelse.» Härmed underströk författningsutredningen den betydelse som den ville tillmäta den kommunala självstyrelsen i vår demokrati. I författningsutredningen framhölls som något väsentligt för den kommunala självstyrelsen att kommunalvalen skulle utformas som fristående val.

Genom att regeringen som villkor för en författningsreform uppställt kravet på bibehållande av någon form av kommunalt valsamband har

författningsutredningens intentioner till förbättrade betingelser för den kommunala demokratin skjutits åt sidan. Det är inte vår avsikt att här närmare beröra den omfattande diskussion som under de senaste åren förts kring det kommunala valsambandet. Vi vill endast i korthet fastslå att det självklara saksambandet mellan riks- och kommunalpolitik inte gärna kan anses nödvändigöra bibehållande av ett kommunalt valsamband. De motiveringar som från den socialdemokratiska regeringens sida anförts för ett kommunalt valsamband har enligt vår mening inte varit bärande.

Frågan om det kommunala valsambandet behandlades av länsdemokratiutredningen i dess betänkande 1965. De socialdemokratiska representanterna förordade bibehållande av kommunalt valsamband, medan oppositionspartiernas företrädare inte kunde finna skäl härför. Inom utredningen var det emellertid enighet om att markera den gemensamma valdagen som otillfredsställande från den kommunala demokratis synpunkt: »Av de alternativa möjligheter att bevara ett valtekniskt samband mellan riks- och kommunalpolitik, som berörts i detta kapitel, medför lösningen med en gemensam valdag den största risken för att de kommunala frågorna skjuts i bakgrunden. Samtidiga riksdags-, landstings- och kommunalval skulle av väljarna troligen komma att uppfattas huvudsakligen som ett riksdagsval.»

Än tydligare påvisades de med den gemensamma valdagen förenade riskerna i regeringens direktiv år 1966 till grundlagberedningen: »Om hela riksdagen väljs samtidigt med kommunalvalen, finns sålunda grundad anledning anta, att de rikspolitiska frågorna på bekostnad av de kommunalpolitiska kommer att dominera valrörelsen så att den kommunala demokratin kan tillfogas kännbart men. Med detta alternativ är av allt att döma också den olägenheten förbunden, att intervallerna mellan allmänna val, som nu är två år, måste bli längre med de ogynnsamma återverkningar på den politiska aktiviteten som därav följer. Dessa invändningar har onekligen en avsevärd tyngd. En lösning, som i görligaste mån eliminerar dessa olägenheter, bör därför eftersträvas.»

I grundlagberedningen kvarstod motsättningen i fråga om det kommunala valsambandet. Men beredningen fann, att den gemensamma valdagen var »den enda lösning som kan förena krav som på olika sidor har betecknats som oavvisliga, dvs. dels att hela riksdagen skall förnyas på en gång, dels att författningen skall rymma någon form av samband mellan riksdagsval och kommunalval». Grundlagberedningen stannade för att förorda samtidiga riksdags- och kommunalval i kombination med treåriga valperioder för både riksdagen och kommunala församlingar. Detta skedde »efter en samlad värdering av hela den nu förestående reformetappen». Därvid har, heter det i grundlagberedningens betänkande, »stor vikt fästs vid att den nuvarande tvåkammarriksdagen utan uppskov bör ersättas med en enkammarriksdag, som ger bättre underlag för en effektivt fungerande

parlamentarism». Beredningens förslag vilar på en kompromiss mellan representanter för de fyra stora politiska partierna.

Kompromissen ledde bl. a. till att frågan om den gemensamma valdagens konsekvenser inte blev föremål för någon egentlig prövning av grundlagberedningen. Även remissinstanserna har tagit hänsyn härtill och ofta betonat att de betraktar de mest väsentliga elementen i grundlagberedningens förslag som resultatet av en uppgörelse mellan de fyra stora politiska partierna. Många drog av detta slutsatsen att de helt eller delvis borde avstå från att närmare gå in på sådant som ansågs ha karaktären av politiska lämplighetsfrågor. Frågan om gemensam valdag har sålunda tagits upp till behandling i endast ett begränsat antal remissyttranden.

Remissförfarandet måste anses ha stor betydelse för reformarbetet i vårt samhälle. Men det har sålunda i stort sett satts ur funktion i fråga om den aktuella författningsreformen. Det hade enligt vår mening varit särskilt angeläget att den statsvetenskapliga och juridiska expertis, som finns väl företrädd hos remissinstanserna, kunnat få säga sin mening just i fråga om vårt lands framtida författning och formerna i övrigt för vår demokrati.

Det är enligt vår mening anledning att djupt beklaga att författningsutredningens intentioner till förbättrade betingelser för den kommunala demokratin inte tillgodosetts och att varningarna för den gemensamma valdagen i länsdemokratiutredningens betänkande liksom i regeringsdirektiven till grundlagberedningen inte beaktats. Den nu föreslagna författningsreformen kommer otvivelaktigt att betyda försämrade betingelser för den kommunala demokratin. Såsom t. ex. länsstyrelsen i Södermanlands län framhållit i sitt remissyttrande över grundlagberedningens betänkande måste en självständig kommunal valrörelse betraktas som en lika angelägen förtroendefråga för kommunalmännen som riksdagsvalen för riksdagsmännen. Vår bedömning är att erfarenheterna i framtiden kommer att visa att fristående kommunalval är en nödvändig förutsättning, om man vill ge den kommunala demokratin tillfredsställande betingelser.

Det är naturligtvis riktigt att även fristående kommunalvals rörelser, såsom framhålles t. ex. i propositionen, till stor del kommer att handla om rikspolitik. Men lika uppenbart är att de fristående kommunalvalen kommer att ge väsentligt bättre möjligheter för den kommunalpolitiska debatten och därmed den kommunala demokratin än kommunalval samtidigt med riksdagsval. En på länsdemokratiutredningens uppdrag utförd undersökning har visat att vid nuvarande ordning, som innebär samband mellan kommunalvalen och första kammarens sammansättning, såväl den lokal-kommunala som den rikskommunala politiken fått avsevärt större utrymme inför kommunalvalen än inför andrakammarvalen. Fristående kom-

munalval bör ge ytterligare ökat utrymme för den kommunalpolitiska debatten. Särskilt bör detta bli fallet vid en vidgad länsdemokrati enligt de intentioner som givits från vårt håll.

I den partiella och provisoriska författningsreform, som nu skall beslutas, måste naturligtvis ingå även den gemensamma valdagen enligt den kompromiss som träffats mellan företrädare för de politiska partierna. Men härvid måste för den närmast framförliggande framtiden uppmärksamheten särskilt riktas på åtgärder som kan tjäna till bevarande och stärkande av den kommunala demokratin. Grundlagberedningen har i sitt betänkande framhållit att det i och för sig inte varit några delade meningar om angelägenheten av att med olika medel hålla den kommunala demokratin levande. Ett liknande uttalande har gjorts i propositionen. Den situation som inträder genom den gemensamma valdagen nödvändiggör enligt vår mening tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp med uppgift att under åren framöver med särskild uppmärksamhet följa den utveckling som den gemensamma valdagen medför för den kommunala demokratin och att överväga åtgärder som kan stärka den kommunala demokratin. I arbetsgruppen bör ingå representanter för de politiska partierna och kommunförbunden.

Det bör till sist enligt vår mening även framhållas att kritik med fog kan riktas även mot förslaget om treåriga valperioder. Enligt vår mening är en treårsperiod från vissa synpunkter för kort, från andra synpunkter för lång. För upprätthållande av god politisk aktivitet hos partiorganisationer och väljare är en kortare period tjänligare. För tillräcklig arbetsro och tillräckliga möjligheter till långsiktsplanering för regering och kommunala styrelser är det önskvärt med längre period. Båda syftena har bättre tillgodosetts med nuvarande ordning, dvs. med riksdagsval och kommunalval, som växlar med varandra med tvåårsintervaller.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 27 måtte, med uttalande av att den s. k. gemensamma valdagen med treårsintervaller antages såsom ett provisorium, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp för övervägande av åtgärder särskilt mot de problem för den kommunala demokratin som för-
anleds av den gemensamma valdagen.

Stockholm den 27 februari 1968

Johannes Antonsson (cp) Anders Dahlgren (cp) Erik Larsson (cp)
i Öskeviksby
